

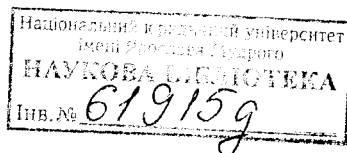
УДК 342:328.185(477)
ББК 66.3(4УКР)3
С24

Редакційна колегія:

академік НАН і НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. В. Я. Тацій,
член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. Ю. Г. Барабаш,
д-р юрид. наук, проф. Б. М. Головкін,
канд. юрид. наук, доц. І. А. Шуміло,
канд. юрид. наук О. О. Шуміло

Світ без корупції: міф чи реальність? : матеріали дискусійної панелі Першого Харк. міжнар. юрид. форуму «Право та проблеми сталого розвитку в глобалізованому світі» (м. Харків, 3–6 жовтня 2017 р.). – Харків : Право, 2017. – 142 с.

ISBN 978-966-937-277-2

ISBN 978-966-937-277-2

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2017
© Оформлення. Видавництво «Право»,
2017

Іван Богатирьов

доктор юридичних наук, професор, За-
служений діяч науки і техніки України,
професор кафедри кримінального пра-
ва та кримінології Університету дер-
жавної фіскальної служби України

**НАУКОВИЙ ПОГЛЯД НА КОРУПЦІЮ В УКРАЇНІ
ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЇЇ КОРУПЦІЙНИХ ВІДНОСИН**

Історичні витоки вивчення корупційних відносин у суспільстві показують, що незважаючи на жорстокі покарання за корупцію, боротьба з нею державними інституціями не давала і продовжує не давати бажаних результатів. У кращому випадку населення країни чує про гучні затримання корупціонерів, які нажили свої статки незаконним шляхом, і в подальшому процес розслідування кримінальних проваджень по цим справам повільно проходить роками. Більш того, здебільшого особа, яка підозрюється у вчиненні корупційних діянь, продовжує працювати на своїй посаді, певним чином впливаючи на процес розслідування кримінального провадження.

Якщо причиною цього є непрофесійність суб'єктів запобігання корупції, тоді постає слушне запитання про доцільність оплати такої роботи за рахунок платників. Або ж корупційні відносини проникли в життя корупціонерів настільки глибоко, що вони створили і активно використовують механізм уникнення кримінальної відповідальності. Мабуть, це пов'язано з тим, що державні заходи мінімізації корупційних відносин не відповідають сучасним реаліям України, а інколи є лише задекларованими намірами в формальні норми законодавства.

За даними наукової школи «Інтелект» 75% опитаних людей вважають прояви корупційних відносин нормою сучасного суспільного життя в країні, 23,5% сприймають корупційні дії як можливість вирішити власні проблеми, і тільки 0,5% оцінюють корупційні відносини як кримінальне правопорушення [1, с. 23].

Проведений нами в межах найближчих трьох років кримінологічний прогноз засвідчує стабільність показників корупції в Україні, а тому за такої тенденції з впевненістю можна стверджувати про реальну загрозу розвитку країни. Більш того, суб'єкти, які наділені законом запобігати корупційним відносинам, самі час від часу попадають в корупційні скан-

протидії, очевидно, що вони неспроможні й дієво впливати на цей об'єкт. Відповідно до зазначеного підходу явища, об'єкти дослідження розглядаються як системи, між частинами якої існують взаємозв'язки. Усі складові такої системи взаємодіють між собою та взаємозалежні.

Як відомо, протидія корупції є за своєю сутністю специфічною сферою соціального управління. Відтак, така діяльність має являти собою не безсистемний, хаотичний набір різних репресивних і превентивних заходів, а складну систему, що характеризується властивостями до саморозвитку та саморегуляції, та в сукупності утворюється певними заходами та суб'єктами, які мають різну організаційно-структурну форму і відрізняються за правовим статусом.

Список використаних джерел:

1. Гвоздецький В. Д. Корупція як соціальне, психологічне і моральне явище / В. Д. Гвоздецький // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 63. – С. 139–145.
2. Трепак В. М. Ідентифікуючі ознаки корупції: визначення та характеристика / В. М. Трепак // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – Серія ПРАВО. Випуск 35. Частина II. Том 3. – С. 109–112.

Сергій Лукашевич

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Складність і суперечливість соціально-економічного й політичного розвитку нашої країни зумовлюють потребу в теоретичному осмисленні й розробці науково обґрунтованого інструментарію, за допомогою якого можна зробити ефективнішим процес державної розбудови. Без теоретичного знання, що безпосередньо слугує конкретній державотворчій практиці, неможливе виконання стратегічного завдання – побудови демократичної держави й громадянського суспільства на теренах України [1, С. 81].

Сьогодні відчувається гострий дефіцит узагальнюючих досліджень щодо концептуалізації засад державної політики в реальному соціально-економічному та соціокультурному середовищі, що характеризується високою динамікою соціальних процесів. Дотепер не створено розгорнутої теоретичної моделі державної політики, не повною мірою визначено її змістовні, структурні та функціональні особливості, не розроблено концептуальний механізм формування та здійснення ефективної державної політики в Україні. Це значно ускладнює проведення реформаційних суспільних перетворень, актуалізує проблему надання їм чіткішої соціальної спрямованості, динамізму й ефективності [2, С. 89].

Основним завданням будь-якої діяльності є, насамперед, досягнення поставленої мети найбільш ефективними засобами. Досягнути такої ефективності буде неможливо без додержання базових, основних принципів формування та функціонування системи заходів, спрямованих на досягнення поставлених цілей і завдань. До базових принципів антикорупційної політики нами віднесені:

Принцип науковості передбачає об'єктивний аналіз закономірностей розвитку суспільства та динаміки соціальних явищ, які сприяють існуванню, функціонуванню та відтворенню злочинності, та розробку на цьому підґрунті стратегії і тактики впливу. Цей принцип має реалізовуватись як на стадії законотворчості, так і на стадії правозастосування.

Принцип системності передбачає системну взаємодію наукових та практичних засобів і заходів на всіх стадіях розроблення, впровадження та реалізації антикорупційної політики й діяльності з її реалізації, встановлення інтегрованих зв'язків між різноманітними напрямками соціальної політики держави (кримінологічної в тому числі), об'єктами та суб'єктами реалізації державної політики, системної взаємообумовленості та взаємодії різних цільових та стратегічних програм та напрямків діяльності. Принцип системності потребує, щоб заходи протидії корупції були взаємопов'язаними, мали певний субординаційний характер та порядок виконання (головні і другорядні, негайні для виконання і розраховані на перспективу, одноразові і такі, що мають здійснюватися постійно) і підпорядковувалися стратегічній меті антикорупційної діяльності.

Принцип законності передбачає, що всі антикорупційні заходи повинні базуватися на положеннях Конституції та законів України. Жодні міркування не можуть виправдати застосування антикорупційних заходів, які не відповідають закону. Відсутність законодавчої основи для вжиття таких заходів є підставою для розробки і прийняття відповідних нормативно-

правових актів реалізує на практиці загальний для правової держави принцип верховенства права, верховенства закону по відношенню до інших видів правового реагування. На практиці його втілення базується на заснованості політики держави на конституційному та законному підґрунті. Реалізація практичних заходів повинна проходити виключно в рамках, встановлених діючим законодавством, а стратегічні напрямки і тактичні заходи і засоби повинні бути також закріплені на законодавчому рівні.

Принцип реальності впливає з вимоги базування державної антикорупційної політики на всебічному аналізі реального рівня корупції та оцінки її латентної складової, а також з оцінки реальних можливостей всіх суб'єктів реалізації такої політики з практичної можливості втілення в життя її стратегічних напрямків та тактичних завдань.

Принцип утилітаризму полягає в тому, що така політика повинна носити стійку прагматичну орієнтованість та бути спрямованою на вирішення не тільки нагальних, очевидних та невідкладних завдань, а й мати спрямованість на перспективний розвиток як самої політики, так і практичних заходів її втілення.

Принцип економічної доцільності передбачає впровадження таких заходів реагування, які були б достатніми і не відволікали значних матеріальних, фінансових та людських ресурсів при максимальній їх ефективності.

Принцип комплексності обумовлюється природою самого явища, на яке має бути спрямована така політика. Фактори, які впливають на існування та відтворення корупції, мають комплексний характер та самі по собі впливають з багатьох негараздів суспільного буття соціально-економічного, політико-ідеологічного, морально-психологічного та побутово-дозвільного характеру. Також цей принцип полягає в широкому застосуванні не тільки спеціальних методів та заходів реагування, розроблених кримінологією в рамках теорії попередження злочинності та фоновим для неї явищам, а й економічних, ідеологічних, моральних, організаційних, та інших важелів та передбачає собою органічне поєднання стратегічних і тактичних завдань, профілактичних (соціального, політичного, економічного, організаційно-управлінського, правового, соціально-психологічного та іншого характеру), оперативно-розшукових, процесуальних, репресивних та інших заходів, які здійснюються у різних соціальних сферах різними суб'єктами, з визначенням пріоритету профілактичних заходів загально-соціального і спеціально-кримінологічного характеру.

Принцип конкретності має на увазі виявлення найбільш актуальних стратегічних напрямків політики, визначення безпосередніх суб'єктів, форм і методів реалізації антикорупційної діяльності, строків виконання та форм контролю виконання запланованих заходів.

Принцип динамізму впливає з динамічної природи суспільного буття та з природи самої корупції, як явища, що перебуває в постійному динамічному розвитку, інтегрована в соціальне буття динамічного суспільства та його інститутів (а вони, в свою чергу, також перебувають не в статичному стані, а динамічно розвиваються виходячи з потреб соціального розвитку). Динаміка об'єкту впливу повинна корелюватись з заходами і засобами такого впливу, стратегія і тактика повинні корегуватись з заходами економічного, політичного, внутрішньо та зовнішньополітичного характеру.

Щільно пов'язаний із попереднім принципом наступний – принцип постійності, сутність якого полягає в вимозі, щоб практична реалізація стратегічних напрямків антикорупційної політики держави проводилась не кампаніями (переважно з гучними назвами, як повелось в Україні), з притаманними такому підходу фазами спадів і підйомів, а постійно, систематично і повсякденно.

Принцип стратегічної цілісності означає чітке визначення довгострокової стратегії діяльності держави, з якої випливали б як основні стратегічні її напрямки, так і конкретні тактичні заходи, в тому числі й окремі цільові програми і акції.

Принцип державності тлумачиться як спрямованість на посилення ролі держави як соціального інституту в формуванні, вдосконаленні та практичного втілення стратегічних напрямків та заходів реалізації антикорупційної політики держави.

Принцип взаємодії владних структур з інститутами громадянського суспільства і територіальними громадами вимагає поєднання зусиль у протидії корупції владних структур і суспільних інституцій. Протидія корупції – це не лише справа держави, це справа всього суспільства. Кожен суспільний інститут у цій справі має виконати свою функцію, в межах повноважень вжити всіх можливих антикорупційних заходів. Обмеження протидії корупції правоохоронною діяльністю відповідних державних органів виключає виконання основних завдань і досягнення мети антикорупційної діяльності.

Названі принципи мають стати підґрунтям процесу формулювання, розробки, вдосконалення та практичного втілення антикорупційної по-

літики держави. Це не означає, що запропонована система принципів є сталою і не може розвиватись та вдосконалюватись, особливо з огляду на багатоаспектність та складність такого процесу, як розробка довготривалої та узгодженої політики держави з протидії корупції.

Список використаних джерел:

1. Лукашевич С. Ю. Концептуальні принципи розробки й реалізації кримінологічної політики// Проблеми законності. Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В. Я. Тацій. – Харків: Нац. юрид. акад. України, Вип. 93, 2008. – С. 89–96.
2. Лукашевич С. Ю. Синергетичний підхід до системи запобігання злочинності// Питання боротьби зі злочинністю. Збірник наук. праць. Випуск 22/ Ред. кол.: В. І. Борисов та ін. – Х.: Право, 2011. – С. 81–96.

Володимир Мартиненко

аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ ЯК ГОЛОВНИЙ НАПРЯМ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОВЖИВАННЮ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ ДЕРЖАВНИМИ СЛУЖБОВЦЯМИ

Оцінка суспільної небезпечності зловживання службовими особами своїм службовим становищем чи своїми службовими повноваженнями або їх перевищення, а також встановлення адекватної правової відповідальності за них на сьогодні в Україні набули надзвичайно актуального характеру. Причиною тому є не тільки прийняті у 2011 р. зміни та доповнення до законодавства, що спрямовані на запобігання та протидію корупції, а й низка судових процесів щодо декількох, у недалекому минулому, високопосадовців органів державної влади. Вказане спонукало зацікавлені політичні сили до ініціювання законопроекту про декриміналізацію діянь, пов'язаних із зловживанням службовими особами владою чи службовим становищем або їх перевищенням. Питання про можливу декриміналізацію статей 364 і 365 КК декілька місяців активно обговорювалося не тільки у Верховній Раді України, центральних органах виконавчої влади, засобах

масової інформації, а й на міжнародному рівні. У процес обговорення було втягнуто широкі кола громадськості. Важливе місце в цьому процесі має належати й кримінології, завданням якої є й дослідження соціальних процесів, пов'язаних із сферою службової діяльності посадовців, вивчення фактів зловживання службовими повноваженнями або їх перевищення, а також їх негативних наслідків і ступеня суспільної небезпечності, причин та умов, що їм сприяли, розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо кримінально-правового запобігання їх проявам.

Ефективна боротьба зі зловживанням владою або службовим становищем вимагає наукової концепції його запобігання. Однією із основних засад такої концепції має бути розуміння корупції як фундаменту зловживання владою або службовим становищем. Виходячи з цього, треба необхідно розробити стратегію й тактику боротьби з нею, поставити відповідні цілі, визначити засоби їх досягнення, рівень матеріального, фінансового, організаційного та правового забезпечення.

Запобігання зловживанню владою або службовим становищем являє собою комплексний організований і науково обґрунтований процес впливу держави та інших спеціально уповноважених суб'єктів на формування негативних факторів корупційної злочинності та протікання корупції у суспільстві. Одним із ключових напрямів такого запобігання виступає запобігання корупційній злочинності, запобіжний зміст якої якраз і зосереджується на усуненні та нейтралізації причин і умов, а також інших криміногенних чинників, що позначаються на формуванні особи злочинця – державному службовцеві. Теоретико-методологічне забезпечення корупційної злочинності виділяє пріоритетне значення запобігання цьому соціально-правовому явищу поряд з іншими формами боротьби [1, с. 129].

Як показує міжнародний досвід, жодна із соціально-економічних систем не мала, і не має повного імунітету від корупції – змінюються лише її обсяги та прояви. Відтак, корупційні злочини неможливо ліквідувати в якійсь конкретній державі чи на якомусь етапі історичного розвитку. Максимум, чого можна досягти, це: зменшити їх рівень та локалізувати сфери розповсюдження; пом'якшити небезпеку корупційних проявів та їх вплив на різні соціальні процеси. У Західних країнах це йменують контролем над корупцією [2, с. 72].

Стратегічним напрямом боротьби з корупцією є її запобігання. Комплексні запобіжні заходи – це шлях, який може зменшити обсяг корупційних проявів та їх негативний вплив на суспільство. Якщо говорити про головні антикорупційні заходи в Україні, то це наступні: